

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
השירות הפסיכולוגי-ייעוצי

פסיכולוגיה חינוכית בחברה רב-תרבותית

ד"ר גבריאל וייל
(עורך)

ירושלים תשס"ח - 2008

הוצאה לאור: מחלקת הפרסומים, משרד החינוך

הפקה: "פילם" שירותי דפוס בע"מ

2008

תוכן עניינים

5	פתח דבר
7	מבוא
	שער ראשון - פסיכולוגיה חינוכית בסקטור החרדי
11	פרק 1 הקמת והפעלת שירות פסיכולוגי במגזר החרדי - שליוף ישי, וילנר מיכל
	פרק 2 "מכל מלמדי השכלתי ומ'מלמדי יותר מכולם":
23	עבודה קבוצתית במגזר החרדי - וייס חיים
	פרק 3 פסיכולוגיה חינוכית במערכת החינוך החרדית - ד"ר וייל גבריאל,
39	דה מלאך נואית, כהן שועא, ספירו נעמי ופישבין גלעד
	שער שני - פסיכולוגיה חינוכית בסקטור הערבי
	פרק 4 "ללמוד את הנרטיב ההיסטורי שלי ושל האחר": תגובותיהם של תלמידים
	פלסטינים אזרחי ישראל לשני הנרטיבים, הפלסטיני והישראלי, סביב
59	תקופת 1948 - ניבין עיד
	פרק 5 הפסיכולוג החינוכי כסוכן חתרני: הפסיכולוגיה בשירות קבוצות מקופחות -
87	ד"ר לנזמן משה
	פרק 6 המשתמע לשתי פנים: התערבות מקצועית בהקשר בין-תרבותי בתרבויות של
99	חברות מקופחות - ד"ר לנזמן משה ואלצאנע אחלאם
	פרק 7 סוגיות נבחרות בהתערבות פסיכולוגית חינוכית בחברה הערבית -
109	טאטור מסבאח
	פרק 8 ההקשר החברתי-פוליטי ביחסי מטפל-מטופל, מדרוך-מודרך, בדיאדה היהודית
127	ערבית - ד"ר נאשף יוסף והדר בר-חנין תרצה
	שער שלישי - פסיכולוגיה חינוכית בטיפול בעולים מחבר העמים
	פרק 9 עבודה טיפולית עם ילדים עולים ומשפחותיהם: מרכיבי ההתערבות -
149	ד"ר שרגה ינה
	פרק 10 בני נוער עולים המצויים בסיכון בבאר שבע - ד"ר שרגה ינה
163	וד"ר קרומר-נבו מיכל
	שער רביעי - פסיכולוגיה חינוכית בטיפול בעולים מאתיופיה
	פרק 11 איך יוצרים רגישות תרבותית? לקחים מעבודת פסיכולוגית חינוכית עם עולי
179	אתיופיה בגנים - ד"ר מי-טל שרונה
	פרק 12 הורות על רקע תהליכי עלייה וקליטה, תוך התייחסות ל"עיקרון הרציפות"
201	במסגרת קבוצות להורים עולים ממוצא אתיופי - וכטל טובה
	שער חמישי - הנחיות לפסיכולוגים בעניין רב-תרבותיות בחינוך, בהכשרה,
215	במחקר, בפרקטיקה ובשינוי ארגוני

רשימת המחברים

אלצאנע אחלאם יועצת חינוכית

דה מלאך נואית, פסיכולוגית חינוכית, שירות פסיכולוגי חינוכי נתיבות.

הדר בר-חנין תרצה, פסיכולוגית קלינית מדריכה, היחידה לילד, לנוער ולמשפחה, המרכז הקהילתי לבריאות הנפש יפו.

וילנר מיכל, פסיכולוגית חינוכית, רכזת גנים בשירות הפסיכולוגי החינוכי במודיעין עילית.

וכטל טובה, פסיכולוגית חינוכית, שירות פסיכולוגי חינוכי, נתניה.

ד"ר וייל גבריאל, פסיכולוג חינוכי מדריך מנהל שירות פסיכולוגי חינוכי, נתיבות.

וייס חיים, פסיכולוג חינוכי, עובד בשירות הפסיכולוגי החינוכי למגזר החרדי, ירושלים.

טאטור מסבאח, פסיכולוג חינוכי מדריך - שירות פסיכולוגי חינוכי, תל אביב-יפו.

ד"ר לזמן משה, פסיכולוג חינוכי מדריך השירות הפסיכולוגי בכפרים הבדואים הלא-מוכרים בדרום.

ד"ר מי-טל שרונה, פסיכולוגית חינוכית מדריכה, מנהלת השירות הפסיכולוגי, מ"א מגידו.

ד"ר נאשף יוסף, פסיכולוג קליני-חינוכי מומחה, מדריך בפסיכולוגיה חינוכית, מנהל תחנה אזורית במזרח ירושלים, השירות הפסיכולוגי החינוכי, עיריית ירושלים.

ניבין עיד, פסיכולוגית חינוכית, שירות פסיכולוגי חינוכי, חיפה.

ספירו נעמי, פסיכולוגית חינוכית מדריכה, שירות פסיכולוגי חינוכי, נתיבות.

פישביין גלעד, פסיכולוג, שירות פסיכולוגי חינוכי, מ"א אשכול.

ד"ר קרומר-נבו מיכל, מחלקה לעבודה מחלקה לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת בן-גוריון.

שליף ישי, פסיכולוג חינוכי, מדריך ומטפל נרטיבי, מנהל השירות הפסיכולוגי החינוכי, מודיעין עילית.

ד"ר שרגה ינה, פסיכולוגית חינוכית, השירות הפסיכולוגי החינוכי באר-שבע, המחלקה לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת בן-גוריון.

פתח דבר

במציאות של המאה ה-21, מציאות הכפר הגלובלי, המפגש בין תרבויות הינו תופעה רווחת. ישראל היא חברה רבת תרבויות בכל קנה מידה.

האם? היכן? ואיך? פוגשת הפסיכולוגיה החינוכית את הרב תרבותיות של החברה הישראלית? עם אתגר זה מתמודד הספר.

נותני השירות, הפסיכולוגים, מגיעים מארצות מוצא שונות. מסקר הפסיכולוגים החינוכיים של שפ"י 2006, אנו למדים ש-37% מהפסיכולוגים אינם ילידי הארץ. מקבלי השירות - ילדים, הורים, צוותי חינוך וגורמי קהילה ורשות, גם הם מיצגים מגוון של תרבויות. זהו הרובד הגלוי. אולם, הפסיכולוגים ומקבלי השירות ילידי הארץ, נושאים עמם ייצוגים תרבותיים רבים ושונים. מושג הרב תרבותיות הוא מושג מורכב. הוא אינו מייצג רק ארץ מוצא. משמעויותו כי האדם יכול להיות שותף בכמה הקשרים ורבדים של זהות תרבותית, ולנוע דרך רבדים אלה. ייצוגים פנימיים מרכיבים יחד פסיפס של זהות אישית.

למפגש הרב תרבותי פוטנציאל רחב. הוא עשוי להיות מפגש אנתרופולוגי על פי אופיו. מפגש של הכרות עם הייחודי, השונה, הזר, לעיתים האקזוטי בתרבות הזולת. מפגש המאופיין בעיקר בסקרנות, מוטיבציה להיכרות וכו'. המפגש הרב תרבותי של הפסיכולוג מצריך קשב והתבוננות לקולות אותם מהדהדים הייצוגים החברתיים העולים מתוך המפגש עם הזולת. לב ליבו של המפגש הזה, מצוי בשיח שבין שניים, שכל אחד מהם מביא לאינטראקציה ייצוגים משלו.

ספר זה נותן ביטוי עשיר ומגוון למורכבות העבודה של השירותים הפסיכולוגיים בשדה הרב תרבותי. הוא יוצא לאור מטעם שפ"י, שהציב זה מכבר כיעד את העיסוק ברב תרבותיות כצו שעה מקצועי.

הספר פסיכולוגיה חינוכית בחברה רב תרבותית מהווה אינטרוספקציה לניסיונם המקצועי של פסיכולוגים חינוכיים ברחבי הארץ, הפוגשים בעבודתם את הרב תרבותיות, על האתגרים והדילמות הכרוכים בה. שאלות רבות מתעוררות לנוכח קריאת הספר:

מה מקומם של היבטים תת/לא מודעים בעבודה פסיכולוגית עם ילדים?

כיצד משפיעות סוגיות רב תרבותיות על תהליכי עבודה: הסתכלות מערכתית, הערכה פסיכולוגית, היועצות, התערבויות טיפוליות וכדומה?

אילו השלכות צריכות להיות להיבטים הרב תרבותיים על הכשרת הפסיכולוג החינוכי?

אילו קשרים יתכנו בין המפגש הרב תרבותי בעבודת הפסיכולוג במסגרת החינוכית מחדר המורים ועד חדר הטיפולים, על מתוים שונים של שירות פסיכולוגי חינוכי?

אנו רואות בספר זה אבן דרך חשובה במסע מקצועי שלא כל נתיביו ידועים, עדיין. מסע שבודאי יפתח בפנינו יותר ויותר שאלות ואתגרים בעתיד ככל שנפנה אליו יותר תשומת לב.

תודה מיוחדת לכל הפסיכולוגים ששיתפו בתפיסתם המקצועית ובניסיונם .

אנו מבקשות להביע הוקרה רבה לד"ר גבי וייל אשר על היוזמה, העמל והטרחה, ובעיקר האמונה הבלתי נלאית ברעיון ובדרך.

חנה פרידמן

פסיכולוגית ראשית שפ"י

חנה שדמי

מנהלת אנף א' שפ"י

מבוא

במשך עבודתי בשירות הפסיכולוגי החינוכי (שפ"ח) בנתיבות, נפגשתי במשך שלושים וחמש שנה עם אוכלוסיות שונות ומגוונות.

כבר בתחילת הדרך (בשנות השבעים) ניתן מענה לבית-ספר חרדי, שלווה בהיסוס רב משני הצדדים, אך בהדרגה נבנה אמון כשהצלחנו בצורה אינטואיטיבית להתאים את עצמנו לדפוסים התערבותיים המיוחדים של האוכלוסייה החרדית. מצד אחר, המפגש עם התרבות המזרחית של יוצאי צפון אפריקה בעירת פיתוח "משפחתית" דרש גם הוא הסתכלות וחיבה. במשך השנים, הגיעו לנתיבות עולים מברית המועצות ואחר כך מחבר העמים, מאתיופיה ומארצות המערב. כל אלה חיידו את ההסתכלות המורכבת במפגש של הפסיכולוג החינוכי עם יוצאי תרבויות שונות, ובהדרגה התפתח גם ידע מקצועי מתוך הניסיון המצטבר.

מה שקרה לי בעולמי הקטן קרה למדינת ישראל על ההטרוגניות הגדולה של אוכלוסיותיה, והדברים לובנו בשפ"חים באינטנסיביות בשנים האחרונות.

ספר זה בא לנסות לכנס מעט מן הניסיון שהצטבר על מנת להעשיר עובדים בשפ"חים, יועצים חינוכיים ומורים בהתמודדות עם השוניות המבורכות של אוכלוסיית מדינת ישראל. יש לציין, שאנו כאן בעולם של נרטיבים שונים. הדעות המובעות כאן הן על דעת הכותבים, ואינן משקפות בהכרח את דעת העורך, את דעת שפ"י או את משרד החינוך.

ד"ר גבריאל וייל

שער ראשון

**פסיכולוגיה חינוכית
בסקטור החרדי**